

T De Pollice
2 Scientia et ignorantia incontinentis
3 De processu actionum moralium principio
4 An Aristoteles cognoverit creationem.
5 De iure quo homini homo in sermone obligatur
6 In perdoctam fl. Iosephi De Iesu Christo
7 De iniusto Pontii Pilati Iudicio
8 De Synecrota subsidia
De sermone Brutorum
De sterilitate mulierum
De morte in Undis
De Visu palparum
De Nominib. atq. in signib. Legum
De Metallorum transmutatione
De expositione infantum
De Philantia

EX LIBRIS
ILLVSTRISSIMI VIRI,
DN. DAN. LVDOLPHI,
LIB. BAR. de DANCKELMANN,
S. REG. MAI. BORVSS. CONSILIARII
STATVS INTIMI, cetera,
BIBLIOTHECÆ ACAD. FRIDERICIANÆ
TESTAMENTO RELICTIS.

an 4
DE
JVRE QVO HOMI-
NI HOMO IN SERMONE
OBLIGATVR

EXERCITATIO PRIMA
QVAM

D. A. G.

PRAESIDE

DN. HENRICO VFFELMANNO
PHILOS. MORAL. P. P. ORDINAR. DN. PRÆ-
CEPTORE AC FAVTORE SVO OMNI OB-
SERVANTIÆ CVLTV ÆTERNVM
PROSEQVENDO

publicè tuebitur

SEBASTIAN-HENRICVS TRESCHOH
HILDES.

AD DIEM MARTII.

In Julco Majori.

℞) : o : (℞

HELMÆSTADI,

Typis HENNINGI MVLLERI Acad. Typ.

Anno cis lpc LXVII.

IMOMI
MONI

EXERCITIO
ORAM

DR. HENRICO VITTMANNINO
PHILOLOGO ET
CANTORE AC
SERVANTE CIVITATIS
PROBATIONE

STRELLITZ

Typis HENNINGII MELLEII

DE JURE,
QVO HOMINI HOMO IN
SERMONE OBLIGATUR.

CAPVT I.

- I. *Amorem sui ipsius omni animantium generi à natura tributum esse.*
- II. *Soli homini desiderium colendæ societatis implantatum.*
- III. *Quanta sit vitæ socialis necessitas.*
- IV. *Ejusdem aptissimum instrumentum esse sermonem.*

THESIS I.

Mni animantium generi atque ad eò homini in ipsis statim primordiis sui ad se ipsum amorem indidit in se virque benignissimus Universitatis Parens, ita prorsus, ut sibi quisque melius esse malit, quàm alteri. Hinc ad eò sollicitè nosmet ipsos conseruamus, omniaque quæ sint ad vivendum necessaria cupidissimè inquirimus & paramus; quæ verò nocitura videantur vehementer aversamur, eademque quàm ocysimè fugimus, ac maximâ virium contentione propulsamus. Equidem qui in mala scientes volentes ruunt, & ipsi sibi mortem consciscunt primam ex natura hanc habere appetitionem non videntur; veruntamen ambigi non potest, quin & illi vel eâ, quamvis pessimâ, ratione optimè sibi consulere arbitrentur. Suis enim verò cupiditatibus litare,

& Sirenū cantibus aures præbere patulas suavius eoque sibi melius opinantur, quàm inter Ulyssis agere socios, & obturatis auribus, à fumo procul & fluctu prohibere carinam. Qui quidem nisi maturè ad frugem revocentur iis se irretiunt flagitiis, ut salvi esse non possint, si sani esse cœperint. Tandem violentas sibi inferre manus, acutisque & brevibus doloribus simul & semel confici multò satiùs esse ducunt, quàm furialibus malæ conscientiæ stimulis noctes atque dies pungi, terreri, exanimari, multisque domesticis & assiduis incommodis afflictum esse. Omnes adèò etiam qui scelere pascuntur sibi bene esse cupiunt, nihilque quicquam reperire licet, quod carius pensiusque sit homini, quàm ipse sibi. Nec tamen nobis solùm, sed cæteris quoque animantibus hic à natura institutus est commendatus, ut se salvos in suo genere incolumesque maximè vellent, id quod experientia luculenter confirmat.

II. Quum verò ad longè excellentiorem finem destinationem seorsim ipsi induit inolevitque provida Natura, ut nempe conjunctionem sui similium vitæque societatem appeteret, legisque & juris ita particeps fieret.

III. Principiò autem infirmitatis nostræ magnam Naturæ Autor habuisse rationem videtur, quippe quæ vix in ullo alio animantium genere tanta est, quanta in homine recens nato. Nam simulatque editus in lucem & susceptus est, sic jacet tanquam omnino sine animo sit, solò vagitu vivere se indicat, vix diem unum victurus, si adjumentis externis & adventitiis destitueretur. Et cæteris quidem animantibus ubi paulum firmitatis accesserit, continuò de pastu sibi prospicere nòrunt, eundemque ubivis obvium inveniunt; solus homo, ut non paulò plus temporis, ita curam corporis longè majorem & institutionem vitæ laboriosam sanè, fidaque solici-

solicitudine plenissimam desiderat, ut progrediente ætate non tantum sciat, quâ ratione sibi rectè sit honesteque vivendum, quidque bonum Virum Patriæque amantem Civem deceat; verum etiam ut ejusmodi aliquando se profiteatur & præstet.

IV. Sint igitur oportet ab ineunte adolescentia, quibus cum congregemur, quorum studiis & consiliis ea, quæ vel maxime necessaria sunt, expleta cumulataque habeamus, à quibus bene vivendi præcepta hauriamus; per quos denique, si quid nobis importetur incommodi, propulsemus, eosque qui nocere nobis conati sunt ulciscamur. Enimverò si quis extra societatem constitutus sit, quî, quæso, semet, non dicam ab injuria cœli & tempestatum, sed à bestiis, quin etiam ab homine alio propter naturalem solertiã calliditatemque ferã quâvis multò deteriore & perniciosiore tutum præstet? Egregiè Tullius II. Offic. *Vt magnas, inquit, utilitates adipiscimur conspiratione hominum atque consensu: sic nulla tam detestabilis pestis est, quæ non homini ab homine nascatur.* Quod ille brevius, Aristoteles pluribus verbis in modum exponit I. Polit. c. II. sub fin. *Quemadmodum perfectum omnium animalium homo est: sic secretum à lege & justitia, pessimum omnium, Horribilis enim maxime injustitia est, quæ armis est instructa. Homo autem armis munitus nascitur, prudentiã & virtute (δευόνητα ἔξ) ἀρχινοίας intelligit) quibus ad contrarias res uti licet maxime. Quare nihil eò, si virtute vacet, potest esse sceleratius, nihil immanius, nihil ad libidinem & temperantiam abjectius.* Conf. VII. Eth. c. VI. in fin. Aves uncos ungues habentes omnino non congregantur, teste Plinio Lib. I. cap. XIV. nat. histor. at ista rapaces admodum & carnivoræ esse solent, ut sunt accipitres, vultures, aquilæ, & similes alix. Ejusmodi quoque futurus esset homo nisi lege societatis prohiberetur. Quod si enim sibi relictus arma ista, quæ ex Aristotele

A 3 modò

modò recensul, arripuerit, Deum immortalem! quas non ipse turbas cieat, quàm omni in vita supera cum inferis infima cum summis misceat. Quot quantisque alii nullis præsidii septi afficerentur injuriis! Quid? quod ne quidem extra vitæ societatem injuria locum habere potest, si quidem firmum satis esset, quod summo Viro H. Grotio autoritatem Ciceronis, Florentini lCti, & Senecæ sequuto, aliisque nostri temporis Doctoribus clarissimis placere video, naturalem societatis ordinatæ instructæque appetitum juris omnis originem, fontem & fundamentum esse. Pro qua sententia sequentia afferri possunt.

V. Principiò id concedendum fuerit, quod neminem temerè latet, qui tantùm rudimenta Philosophiæ Moralis deposuit, nullam oriri posse injuriam, ubi nulla est juris communio. Hòc concessò amplius id urgeri possit, jus esse vinculum societatis, neque extra illam consistere. Quod Stagirita quintò Operis ad Nicomachum non semel inculcat, quando omne jus æquale mediumque, juxta ac πρὸς ἑταροῦν esse docet. Etenim dum πρὸς ἑταροῦν seu ad alium refertur, duæ minimùm personæ requiruntur; dum item medium est, duæ res sint oportet, inter quas sit medium. Jam ubi vel duæ sunt personæ, inter quas aut duæ res distribuuntur aut permittuntur, ibi est aliqua communio seu societas. Unde manifestum esse videtur, jus non nisi in societate locum habere posse ἢ δὲ δικαιοσύνη πολιτικόν, ἢ γὰρ δίκη πολιτικῆς κοινωνίας τῶς ἐστὶ. *Iustitia verè socialis est, jus enim civilis societatis ordo est*, inquit Philosophus i. Polit. c.ii. sub fin. Ex quo illud necessariò sequi videtur, quod probandum erat, extra vitam sociale nullum esse jus, adeoque nullam existere posse injuriam. Quæ sanè esset scatebra fraudum, maleficiorum, scelerum omnium. Nam si homo in hominem injuriosus esse non posset, omnia licerent omnibus & cuius integritas esset in alterum prohibita

bitu favire; siquidem id vires ejus permetterent. Hanc verò Cyclopicam & beluinam esse vitam, etiam non sanus juret Orestes.

VI. Caterùm hypothesis illa quæ probationi huic fundamenti locò substernitur, quod nempe status hominum extra societatem omnis juris sit expers, mihi quidem certè non usquequaque firma videtur, tum propter autoritatem Aristotelis I. Rhetor. c. XIII. disertè asserentis, esse naturâ quoddam justum & injustum, καὶ μηδεμίᾳ κοινωνίᾳ πρὸς ἀλλήλους ἢ, μηδὲ συνθήκη *etiam si nulla de eo inter illos communicatio aut pactio intercesserit*: tum, quòd originem juris naturalis à conditione humanæ naturæ sive à judicio & dictamine rectæ rationis faciendâ & omittendâ designantis rectiùs arcessi posse credam, ut ad eò præter cætera præceptum illud de non lædendo altero universim humanitatem seu vitâ humanam concernat, ipseque homo eò ipsò quod homo est citrà respectum ad communitatem hòc inter alia jure & privilegiò meritò gaudere & frui debeat. Utut hæc sunt, neque sic tamen status hominum sine consociatione atque communitate satis commodus, imò verò miserrimus & beluinus nec humanus esset. Quamvis enim non cuivis liceret, quod libitum fuerit, impunè tamen id omne fieret. Dictat ratio faciendâ, ostenditque fugiendâ: sed quotusquisque ex solo præscripto rationis etiam in societate vivit? Constat sanè, neminem esse lædendum; at quænam, quæso, ratio expediendæ solutis suppetat ei, qui viribus est inferior? quis invadentem robustiorem vel coarguere, nedum justam ab ipso pœnam repetere, ausit?

VII. Ista igitur gravissima sanè incommoda ut evitentur, societate homini cavere voluit alma natura: eaque suâ tacitum quendam instinctum ipsi indidit, quo eò acriùs & alacriùs in illam ferretur, nihilque ei solitudine videtur

tur tristius. Hinc à pueris & vix adhuc è gremio materno egressi delectamur æqualibus, libenterque nos cum his congregamus, & ad ludendum nos damus, quandoque etiam decertamus. Postea ubi ex ephebis excessimus & adultiores facti ad res præclaras atque honestas animum appellimus, adeò à vitæ societate non abhorremus, ut nihil prius in votis habeamus, quàm *dextra jungere dextram* — ac veras audire & reddere voces. Unde Diomedes nocte Trojanorum castra speculatum profecturus socium sibi adjungi voluit, ut est apud Homer. Iliad. X. *σὸν τε δὲ ἐρχομένῳ duobus scilicet pariter euntibus*: quò versiculò proverbii loco utuntur Aristoteles Lib. I. IX. ad Nicom. c. I. §. 12. & Cicero in Epist. ad Varion. & Atticum l. IX. Senilis denique ætas quò infirmior est & ad infantilem imbecillitatem plus plusque indices vergit, eò magis vitæ sociò indiget, qui ministerium ei præbeat, & in actionibus subeundis defectum senilem suppleat. Quod argumenti satis est, homini, cuiusmodi ille sit, tum jucundam tum utilem & necessariam esse pacificam sui similitum societatem.

VIII. Ex his verum esse intelligitur vulgatum illud quod Aristoteles noster I. Polit. c. II. dicit, *ὅτι ἄνθρωπος ὁ φύσει πολιτικὸν ζῷον, hominem naturâ animal civile esse*. Addit statim, si quis eâ asperitate sit & immanitate naturæ, ut congressus societatemque hominum oderit, hunc bestię similem esse censendum, aut si fortè virtute ac sapientiâ sic munitus sit, ut nullò egeat, suaque omnia in se ipso posita iudicet, eum ex maximè raro hominum genere ac Heroa prorsus existimandum esse. Id enim, nî valdè fallor, sibi volunt verba illa: *ὁ ἀπολις διὰ φύσιν, καὶ ἔτι διὰ τύχην, ἢ τοι φαῦλός ἐστιν, ἢ κρείττων, ἢ ἄνθρωπος*.

IX. Atque hæc quidem sententia etsi ab omni Sapientum choro uno ore jam pridem est approbata, luxare tamen

men illam & convellere libitum est Thomæ Hobbio Mal-
mesburienſi, libello, cujus inſcriptio, *Elementa Philoſo-
phica de Civē c. I. n. 2.* & alibi. Sed non unus hic Viri cæ-
tera doctiſſimi error eſt, quem tamen, quod miror, non ani-
madvertit Setho Wardo, notatus autem ſed non refutatus
à Franciſco Julio Chopio; quorum uterque ex profeſſo in
Hobbium calamum ſtrinxit, ille quidem in Exercitatione
Epiſtolica, hic verò in *Philoſophia Juris vera*. Feliciter ta-
men id præſtitere Clariffimi Viri Petrus Gaſſendus in Philo-
ſophia Epicuræa tom. III. & Samuel Pufendorfius Element.
Jurispr. Univ. l. II. Obſ. III. ſ. 4. & 5. Quorum reſponſioni-
bus meritò etiam acquieſcit Dn. Ericus Mauritius J. U. D.
& Tubingæ olim nunc Chilonii Profeſſor longè celeberrim-
us in egregio Specim. Diſſert. de princ. Juris Publici cap. IV.
Sect. II. ſ. 22.

X. Ne longiùs à propoſito digrediamur, audire ju-
vat Ariſtotelem noſtrum, qui loc. cit. ita philoſophatur:
*ἔχει γὰρ ὡς Φαμεν, μὲν τὴν ἢ φύσιν ποιεῖ, λόγον δὲ μόνον ἀνθρώπου
ἔχει τῶν ζώων.* Nihil equidem, ut loquimur, fruſtra facit
natura: at ſoli homini præ cæteris animantibus ſermonem con-
ceſſit. Scilicet ut hominum cœtus & obiri & celebrari com-
modè poſſent, communionē ſermonis homines inter ſe
junxit eadem natura, quò aptius humanæ ſocietatis inſtru-
mentum eſt nullum. Hinc præclare Cicero in aureo offi-
ciorum opere Lib. I. *Natura*, inquit, *vi rationis hominem con-
ciliat homini & ad orationis & ad vitæ ſocietatem.* Paulò poſt
ait: *Ejus (ſocietatis) vinculum eſt ratio & oratio, qua docendo,
dicendo, communicando, diſceptando, judicando, conciliat in-
ter ſe homines, conjungitq. naturali quâdam ſocietate.* De al-
tero igitur hoc ſocietatis hominum inter ipſos & vitæ quaſi
communitatis inſtrumento, ſermone ſcilicet, copioſè nunc
agere, deliberatum eſt nobis.

B

CAP.

CAPVT II.

- I. Quid sermo sit?
- II. Quid inter sonum, vocem, & sermonem inter sit?
- III. Quâ ratione aliis quoq; signis aliquid significare & sensa animi exponere queamus.
- IV. Commodissimè tamen id fieri per sermonem.
- V. Eundemq; ideò datum, ut communes & sociales utilitates expediremus.

THESIS I.

CUM omnis quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio à definitione proficisci debeat, ut intelligatur quid sit id, de quo disputetur, iudice Cicerone loc. cit. placet, quoniam de sermone ejusque obligatione omnis disputatio est futura, ante definire, quid sit sermo, quid item, esse alteri obligatum. Principiò igitur sonum à voce, & hanc à sermone secerni ac eò accuratiùs internosci velim, quò frequentius vulgò tanquam similes inter se confunduntur. Sonus tam inanimis, quàm animatis convenit: nam & ventorum murmura, ac blandos aquarum susurros, sua vîssimos instrumentorum musicorum concentus, metallorum percussiones sonare ac resonare dicimus. Causa sonorum vulgò redditur elisio aëris, quæ sectionem ejus, divisionem, attenuationem quoque significat. Super quo multa Philosophus Lib. II. de Anima c. VIII. Franciscus tamen Baconus Baro de Verulamio, Sancti Albani Vice-Comes in Sylva Sylv. sive Histor. Natur. Cent. II. p. 788. & seqq. edit. Francof. ad Moenum Anno 1665, communem hanc sententiam impugnat, atque aliquot inter alia experimentis ostendere conatur, sonos sine adjumento aëris elici posse. Quamquam verò non sanè nihil ad ista experimenta reponi possit hanc

hanc tamen disputationem utpote Physicam modò nostram non faciemus. Illud minimè negandum videtur, commodissimum soni vehiculum esse aërem, per quem ille (quod obiter ex Themistii paraphrasi 2d. in libros Arist. de anima adnotârim) non illicò sed gradatim ad aures deferretur: nam proximus primùm insonat aër, qui collisus & incussus profilit & alterum sibi continuum agitât, arque iste subinde alium commovet, donec sonus circularium quasi ad sensorium perveniat, non aliter, quàm in stagno ex jactu lapidis plurimi statim nascuntur circuli à centro crescentes & ad littus usque interdum vagantes, nî loci interpellârit angustia. Porrò autem soni sunt aut Musici, quos tonos vocamus, unde harmonia componitur; aut non-Musici, quî semper inæquales sunt, ut priores isti æquales, oriunturque ex percussis lapidibus, lignis, membranâ, pellibus, tormentis, & infinitis aliis. De quibus multa digna scitu memoriæ prodidit illustris Baconus loc. cit.

II. Ut ad vocem veniamus, est illa species soni indeque non malè fortassis à nobis finiatur, quòd sit sonus articulatus, quò jucundum atque molestum significamus. Id verò fieri nequit, nî præsto sint vocis instrumenta: cujusmodi sunt, aspera arteria, palatum, lingua, labium, & dentes. Inde Hebræi literarum suarum distinctionem sumunt, easque in labiales, dentales, linguales, palatinas, & gutturales dividunt. Fit autem vox hunc ferè in modum: Pulmones cum maximè sint spongiosi facillè contrahuntur, & dilatantur, contracti aërem sursum propellunt per arteriam asperam sive guttur, eumque deferunt ad palatum, ubi tum sonus aliquis linguâ, dentibus, labiisq; articulatus redditur.

III. Boëtius in libr. de interpr. cum vocem attribuisset animantibus, addit, illam etiam inanimatorum esse. Hoc verò est aburi vocabulò, cum inanima non nisi

καταχρηστικῶς nuncupentur vocalia. Sonum dicere debuit. Recte Stagirita II. de Anima c. VIII. §. 23. *Vox est sonus quidam animati: inanimatorum enim nullum vocem edit; sed secundum similitudinem dicuntur vocem edere, ut tibia, & lyra.* §. 28. ait, imo ne quidem qui vis animalis sonus est vox; licet enim linguâ sonum edere, ut qui tus sunt — vox est sonus quidam molestum & incundum significandi vim habens. Paucis interjectis subjungit, pisces in Achelôo flumine branchijs aut aliò aliquò ejusmodi instrumento sonum facere; ecquis verò piscibus vocem tribuat?

IV. Solisigitur animantibus vox competit: neque tamen cum hæc sola ego nomino, omnibus continuò illam assigno. De piscibus enim modò dixi, quòd vocis expertes sint, cujus ratio est, quòd organa paulò superiùs à nobis commemorata illis desint. Sed & plura hujusmodi animantium genera enarrare in proclivi est. Insectis nulla vocis facultas; at sonus iis spiritu interiore movetur, quamvis non exteriore: nullum enim ex iis spirat, sed alia *καταβολῆσι murmur edunt*, ut perdices, alia canere dicuntur, ut cicadæ. Quæ porrò cartilaginei sunt generis stridere quidem videntur, & sonum sive strepitum emittere, neutiquàm verò vocem. Quin delphinus, etsi pulmonem & arteriam habet, vocem tamen non edit; quia labris & liberâ linguâ caret, quibus articulatam in vocem prorumpere queat: itaque tantùm stridet ac mutit. Hæc & similia alia prodit Aristotel, IV. Hist. Animal. c. IX.

V. Ex his constat, quid sonus à voce differat: latiùs videlicet patet sonus quàm vox, omnis sonus est vox, sed non contra. Eadem ferè inter sonum & vocem est differentia. *Quibus enim locutio, verba Philosophi denuò refero, iis etiam vox: at quibus vox non*

non in omnibus & locutio est. Qui surdi jam inde à nativitate sunt, iidem etiam muti: vocem ergò emittere possunt; locutionem autem nullam. Spestat huc illud Ciceronis ad Lucil. epist. LXXVII. homo habet vocem, sed quanto clariorem canes, acutiorem aquila, graviorem tauri, dulciorem nobilioremq; lasciviana. Sed & in Politicis Aristoteles noster vocem molestum & jucundum solum significare; sermonem verò discrimen insuper inter noxium atq; utile, justum & injustum, honestum & turpe explicare posse docet, indeque rectè colligit, vocem aliis quoq; animalibus, soli homini sermonem, quò præcellat cæteris, convenire. Quid dici poterat explicatius? L. Coelius Lactantius Lib. de Ira Dei c. VII. et si agnoscit solum hominem habere λόγον προφορικόν; quandam tamen & in cæteris animantibus similitudinem ejus esse vult: Nam & dignoscunt, inquit, invicem se vocibus, & cum irascuntur, edunt sonum jurgio similem, & cum se ex intervallo vident, gratulandi officium voce declarant. Nobis quidem voces eorum videntur incondita, sicut illis fortassè nostræ, sed ipsis, qui se intelligunt, verba sunt: deniq; in omni affectu certas voces notas exprimunt, quibus habitum mentis ostendant. Parum abest, quin veram bestii sermocinationem tribuat Lactantius, usq; eò vocem illarum extollit. Nobis autem omnis sermo est actio intellectualis, atq; ut Democritus & Epicurus ajebant, rationis flumen; quia, ut à fonte est flumen, sic à rationis conceptu sit oratio, ratione quasi stillante in linguam, ut ea, pletri instar, aëra percutiens, voces efformet conceptuum, qui à ratione sunt, significativas, uti significanter dicit multijugæ lectionis & stupendæ doctrinæ Vir Gerardus Joannes Vossius De Theol. Gentili Lib. III. c. XLIV. Summa igitur eorum, quæ hæcenus disputavimus, huc credit, sonum tum animatis tum inanimatis competere; vocem a-

animatis tantum: sermonem denique proprium esse humani generis.

VI. Forsitan quispiam dixerit: numne igitur picæ, cornices, turdi, luscinia, psittaci &c. vocem humanam atque orationem miro naturæ artificio exprimunt, ut, nisi videas, hominem putes? De quibus multa nobis narrant Apulejus l. II. Varro III. de Re Rust. c. IX. Plinius lib. X. histor. natur. c. XLII. Macrobius II. Saturn. c. IV. & alii. Atqui, inquam, *vox ibi est prater eaq, nihil.* Ad veram enim locutionem requiritur intelligentia, omnis namque oratio interiori mentis conceptui respondere debet: At aves istæ *dans verè sine mente sonum*, nihilque nisi quod didicerunt pronunciant. Quare sermoni humano enuntiando aptæ non sunt, sed vocem solam reddunt. De iis verò animantibus quæ virtute superioris agentis in sonum prorupisse humanum tum in sacris tum in profanis historiis memorantur. Gen. III. 1. Num. XXI. 28. 2. Petr. II. 16. Plin. Lib. VIII. Nat. Hist. c. XIX. Livius III. c. X. & Lib. XXV. c. XXI. Nicephorus Lib. II Hist. Eccles. c. XXVII. quicquam annectere nihil attinet: prodigiosa siquidem illa brutorum exempla non magis nostram infringunt sententiam, quàm quòd Muliebris Fortunæ imago propè Romam bis locuta dicitur. Vide Livium Lib. II. Dionys. lib. VIII. Valer. Max. Lib. I. Memorabil. c. VIII. Rom. §. IV. Plut. in Coriolano August. IV. de Civit. Dei c. XIX. Lactant. Lib. II. Instit. Quanquam nec dubium, quin sæpius tum in Græcis, tum Romanis, annalibus ista fuerint commentitia. De quibus vid. ὁ πολυμαθὴς Joan. Voss. loc. cit.

VII. Si quis porro urgeat, etiam brutis à natura esse tributum, ut noxium & utile percipiant, cum eâ fini se, vitam, corpusque tueantur, nidos artificiosè construant, & contra

contra aëris aliorumque injuriam, quantum possunt, munitur, omniaque quaecunque ad vivendum sunt necessaria sibi comparent: Ille responsum habeat, beluas id sine consideratione sine discursu, solò naturali instinctu facere; hominem verò ratione & consultò damnosum ab utili, malum à bono discernere, idque discrimen oratione explicare. Qua super re videndi sunt Interpretes ad d. Arist. loc.

VIII. Caterùm non sermone solo, sed aliis quoque signis alteri significare aliquid, animique nostri sensa aperire possumus. Atque illa vel *Naturalia* sunt vel *Voluntaria*. Equidem Ruvio 1. de Interpr. c. 1. quest. 101. tertium signorum genus addit eorum scilicet, quæ ex consuetudine aliquid significant, ut, mappâ sternere mensam, quod signum esse solet cibi capiendi: sed causæ nihil video, cur non hujusmodi signa ad voluntaria referri queant, cum consuetudo sumatur & dependeat ex placito & consensu utentium l. 1. Inst. Tit. 2. Naturalia autem voco quæ naturâ suâ citra institutum & arbitrium hominum per cognitionem suâ in alterius cognitionem nos deducunt. Voluntaria sunt, quæ tantùm ex arbitrio institutoque & consensu hominum sive tacito sive expresso aliquid significant, nihilque cum re significata commune habent ipsâ naturâ. Superioris generis exempla sunt, quando ex subitò rubore pudorem, ex pallore metum, vel morbum, vel amorem, è fuga timorem acutè colligimus. Sub hâc signorum classe continentur etiam quæ Physiognomici observârunt. Utenim natura equo & leoni setas, caudam, aures, ita nobis os, frontem, oculos ad motus animorum declarandos dedit. *Animi imago vulnus est*, verba sunt Tullii Lib. III. de oratore c. LIX, indices oculi. *Nam hæc est una pars corporis, quæ, quot animi motus sunt, tot significationes & commutationes possit efficere.* Scilicet

malè

*— male permixto ludentia lumina vise
Blandè saepe solent ore tacente loqui.*

Prolixè & eruditè hac de re differunt Lævin. Lemnius lib. iv. c. vi. de occult. nat. mirac. Quintil. lib. xi. Instit. Orat. c. iiii. Ludovicus Cressollius in Vacation. Autumnal. Camerarius cent. i. Horar. Subcisiv. c. lvii. & cent. iiii. cap. lxxxii.

IX. Quorum verò signorum significatio à mero arbitrato, instituto, & consensu hominum dependet, ea sunt hujusmodi. Toga olim apud Romanos pacis, sagum contra bellicum indumentum erat, vid. Eras. ii. cent. v. adag. xxviii. Carol. Sigon. Lib. iiii. de Iudiciis c. xviii. Turneb. l. vii. Advers. c. xx. C. Barth. tom. i. Adversar. Lib. xxxiv. c. iv. Thraci solebant calculum diversi coloris sumere in capitibus sententiis ferendis. C. Plin. Lib. vii. c. xl. Quod quoque aliis populis observatum, ut notissimum ex historia Alciadiis, scribente Plutarcho in Apophthegmat. ipsius & Æliano var. histor. l. xiii. c. xxxviii. adstipulante P. Ovid. l. xv. metamorph. fab. i.

*Mos erat antiquis niveis atrisq; lapillis,
His damnare reos, illis absolvere culpâ.*

Conf. Ioh. Rosini Antiqu. Rom. Lib. xv. ad cap. ix. Paralipom.

X. Tamerlanes bellicosissimus ille Scytharum Dux, terror & clades Orientis, ut à Jovio appellatur, in obsidionibus urbium primâ die albò tentoriò usus fuit: secundâ rubrò, tertiâ nigrò. Et albus quidem color obsessis gratiam & salutem promittebat, ruber verò patribus familias mortem; niger denique totius urbis excidium minitabatur. Joan. Schrot. in Cosmog. Hist. Paul. Jov. in Elog. Viror. bello illustrium, Æneas Sylvius. Laonicus Annal. Turcic. Dextram porrò omnium ferè populorum suffragio sanctissimum fidei pignus censei, illiusque virtute omnem

mnem veterum auctoritatem confutisse, quis vel ex Plinio & Varrone non novit? Videor & super hâc re quippiam observasse in sacris II. Reg. x. 15. ubi de Iehu dicitur, quod Jehonadabum filium Recabi occurrentem sibi & bene precantem sic allocutus fuerit: *an inest cordi tuo rectum erga me, quemadmodum animo meo erga animum tuum? cui dicente Jehonadabo, est, se est, inquit, cedo manum tuam: & ubi dedisset manum suam, iussit eum conscendere ad se in currum.* Manibus, inquit Fabius, poscimus, pollicemur, vocamus, dimittimus, minamur, supplicamus, abominamur, timemus, interrogamus, negamus, gaudium, tristitiam, dubitationem, confessionem, poenitentiam, modum, copiam, tempus ostendimus. Novi ego murum quendam, qui digitis tam convenienter cum familiaribus & servo suo loqui solebat, ut ipse illorum hi ipsius mentem optimè intelligerent. Quin & nutibus tale fieri solet indicium, *quibus pares sunt nota illa, qua non vocès linguâ figuratas significant, ut Paulus Ictus loquitur, sed res ipsas, sive ex aliqua convenientia, ut nota hieroglyphica, sive merò arbitratu, ut apud Sinenses.* Hugo Grotius de I. B. & Pac. Lib. III. c. 1. §. VIII.

IX. Quanquam igitur his & talibus signis animi sensa aliis indicare possumus; aptissimum tamen, nobilissimum, ac efficacissimum significandi aliquid instrumentum, & quasi nuncium ac portitorem animi esse sermonem, nemo, ut opinor, est, quin existimet. Et quidem cum homines hominum causâ sint generati, ut ipsi inter se alii aliis prodesse possent, quemadmodum ex C. I. recognoscere datur, satis quoque persuasum esse debet, non alio fine sermonem nobis esse à natura tributum, quàm ut nostra desideria invicem communicemus, atque isto pacto communes & sociales utilitates expediamus. Indicasse hoc & voluisse videtur magnus Christi Apostolus, qui cum Ephesios c. IV. v. 25. ad
C men-

mendacium vitandum, & veritatem contra in vita & sermone constantissimè referendam adhortatus fuisset, hanc statim subjungit rationem: ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη, *nam sumus alii aliorum membra.* Quid igitur tandem, inquires, est Sermo? quid, inquam, aliud, quàm vox articulata mentis humanæ conceptus alteri denuncians ad colendam & conservandam hominum inter homines societatem. Id antè quàm huic Capiti impingam umbilicum, notari velim, per sermonem hōc locō me non tantum orationem ore proferri solitam; sed scripturam quoque intelligere, perinde ut λόγος apud Græcos accipi consuevit. Etenim ut sermonis imago ac symbolum est scriptura, ita eandem prorsus significandi vim & rationem obtinet, adeo, ut quæ de sermone deinceps dicam, de literis quoque intelligi queant & debeant.

CAPVT III.

- I. Quid vocetur & sit obligatio?
- II. Obligatio alia Naturalis, alia Civilis, alia Mixta.
- III. De sola Naturali institutam esse hanc traditionem.
- IV. Cujusmodi sit jus illud, quod è sermone nascitur.
- V. Vnde arcesse debeat. Grotii locus explicatus.

THESIS I.

PRIUSquam rei ipsi immergamur, explanandū adhuc, quid sit, esse alteri obligatum, & cuiusmodi sit jus illud quod è sermone nascitur: qua de re hoc capite nobis est explicandū. Obligatio definitur à Justiniano, quòd sit vinculū juris, quò necessitate astringimur alicujus rei solven-

vendæ seu præstandæ, Instit. Tit. xiv. de Oblig. l. i. Addit Imperator hæc verba, *secundum nostræ civitatis jura*, quæ tamen, cum definitionem reddere videantur angustiores, ita ut civilis vel mixta tantum obligatio contineatur, rectius omittuntur. Enimvero obligatio generatim sumpta dispeſci à Iuris solet in Naturalem, Civilem, & Mixtam. Naturalis est omnium hominum adversus quoslibet homines, quætales, per quam ab ipso Naturæ Autore obligamur ad præstandum id, quod alteri est debitum, ita tamen ut nulla inde alteri oriatur actio, jure Civili. Referre huc solent quidam Iuris Interpretæ illa, quæ naturalis æquitas, & pudor suadent, ut fiant, neque sine degeneris animi nota omitti possunt, quamvis non verè debita, ut vicem beneficio rependere, legata integra sine detractioe Falcidiæ præstare, solvere debitum, quò quis in pœnam Creditoris erat liberatus, quæ omnia cessare faciunt conditionem indebiti. Verumenimvero hæc & talia per abusum ad naturalem obligationem referri, jamdudum annotatum magno Hugoni Lib. II. de I. B. & Pac. c. xiv. §. vi. Quid? quòd ne quidem obligationis vocabulum illis rectè tribui potest. Nulla sit quidem obligatio est, quæ aliquem necessitate non adstringit, ut ex definitione obligationis liquet. Iam qui beneficium in alterum confert, nullam illi *neceſſitatem* paris referendæ gratiæ imponit; aliter namque beneficium non esset. *Abeſt* nempe, *neceſſitas* illa aliquando ex factò hominis, si obligatio in arbitrium & liberam voluntatem alterius fuerit collatum enim vinculum nullum inducitur l. 8. de O. & A. l. 7. pr. 11. de contr. emt. Atque hæc quidem his verbis celebris ille ICrus & Academiæ Giffensis hodie Cancellarius Dn. Johan. Otto Tabor, qui istam de obligationibus doctrinam accuratissime, si quisquam inter recentiores, pertractavit in Partitione Elementar. Part. III. Sect. III.

II. Nec potèrò audiendi sunt qui naturalem obligationem duplicem faciunt, unam, quæ sit ex jure gentium & humani generis propria; alteram, quæ sit ex jure naturali omnium animantium communis, & in bruta quoque cadat. Arnold. Vinn. Comment. in Instit. Lib. III. Tit. XIV. §. 5. Scilicet quàm bene lex naturalis in bruta cadere dicitur, tam bellè iisdem obligatio ex lege illa profluens tribuitur. Sed id aliò locò fortasè tractabimus: Eruditè autem jam tum controversiam istam expedivit Seidenus Vir non Ebraei solum sed omnis humani & divini Juris scientissimus de Jur. Nat. & Gent. Lib. I. c. V. & VI. quem qui attentè legerit, amplius quod desideret vix habebit. Alios Autores, qui hoc argumentum occupârunt, magnò numerò adduxit supra laudatus Dn. Ericus Mauritius Spec. Dissert. de princ. Juris P. c. IV. §. x.

III. Venio ad obligationem merè Civilem, quæ solâ juris subtilitate nititur sine aliqua evidente honestatis & æquitatis ratione actionem quidè producens, sed quæ jure Prætorio infirmetur oppositâ perpetuâ exceptione. Vid. subtilissimi Baehov. disp. 8. de action. th. 36. Hoc autem obligationis genus propemodum sine re esse, & vix nomen obligationis tueri posse, Dd. ajunt. Audiamus verò judicium hac de re Dni Taboris. *Tamet si, inquit ille, obligationem civilem ita considerat ut pro nulla quis habere potius queat, cum finem suum non consequatur, actione, quæ ex illa concipitur, confestim elidenda; At tamen si formam obligationis absolutè & naturam actionis exinde descendens respiciamus, nomen obligationis tantisper ipsi denegandum non videtur per text. add. cum exceptio facti sit & ex eventu oppositionis pendeat. Ita constantissimè Tabor d. loc. §. 23.*

IV. Mixta denique obligatio dicitur, quæ non ex merò naturali jure, sed ex Civili etiam procedit, adeoque utrumque vincit

vinculum æquitatis & utilitatis comprehendit, actio-
nemque efficacem producit. Hanc solam propriè & ab-
solutè obligationem Iuris vocari, ad eamque tantùm & de-
finitiones & divisiones titulò de obligatione propositas per-
tinere, idem Vinnius (qui Donelli epitomator audit) loc. cit.
docet. Differt hæc obligatio à naturali in eo præcipuè quòd
ex hac in foro actio nascatur, ex illa non item. Unde duo tan-
tùm obligationum genera à nonnullis constituuntur, quarũ
altera naturalis, altera civilis dicatur: neque enim videntur
satis causæ videre, cur non mixta illa Civilis quoque appel-
lari queat. Imò disertè ita vocatur l. 7. §. 2. de pact. l. 16.
§. 13. de fidejuss.

V. De Civili autem modò plus verborum non facie-
mus, neque omnino facere debemus, sed eam Iuris enucle-
andam & exquirendam relinquentes intra obligationis na-
turalis fines nos continebimus, ne in messem aliorum fal-
cem nostram immittamus.

VI. Dicimus ergo è sermone nasci obligationem na-
turalem, quæ sciendi jus det alteri qui eum agimus. Illustri
Hugo Lib. III. de l. B. & Pac. c. 1. §. XI. istud jus *quasi à pacto*
quòdam tacitò arcessit. Sed nihil opus est hæc fictione, quan-
do ipsa natura tale sciendi jus cuivis tribuit. Hæc enim vult,
ut communi utilitati serviatur, quod tamè fieri haur potest,
nisi præsto sint mutæ voluntatis indicia, & alter alterius
desideria intelligat. Quare ut cuivis significandi, ita pa-
riter & sciendi jus omnibus dedisse natura meritò cen-
setur.

VII. Laudatus Hugo loc. cit. jus illud in iudicandi li-
berrate collocat, quam homines colloquentes his quibus
colloquuntur debeant. Quid verò illa libertas denotet
Grotio, non satis se capere proficitur Cl. Caspar Zieglerus
in *Notis*, quas publicæ nuper luci exposuit. *Potesst*, in-
quit,

quit, ille, quicum colloquium est, ex pravo affectu & diffidentia etiam perspicua proferentis verba in contrarium planè sensum accipere, idq; jure, si jus istud in judicandi libertate consistit. Existimaverim ego, Grotium hoc sibi velle, quemlibet, ad quem sermo est, habere potestatem alterius mentem & animi sententiam ex istius verbis intelligendi & judicandi. Quæ tamen potestas seu libertas non hoc denotat, ac si quilibet pro lubitu, quem velit, sensum alterius verbis affingere, imò in contrarium planè sensum illa detorquere meritò possit: minime gentium: nam libertas illa non est absoluta, sed vel maximè restricta ad verborum significatum receptum & ejusdem linguæ hominibus notum atque usitatum. Consideranda insuper mens & intentio proferentis, quæ vel è ratione, quâ ipse ad talia proferenda fuit inductus, vel ex aliis circumstantiis colligitur. De quo aliàs. Quod si quis verba proferentis contra ejus mentem certis rationibus collectam contraque communem loquendi consuetudinem ex pravo affectu & diffidentia interpretetur, is manifestò abutitur suâ judicandi libertate, adeoque neutiquam id jure facit.

CAPUT IV.

- I. *Leges naturæ de recto sermonis usu, quarum prima & fundamentalis est: De non turbanda tranquillitate publica. Ex qua sequitur*
- II. *De non violando jure alterius. Ex hac*
- III. *De non diffamando.*

THESIS I.

E Quibus ita præmunitis hæc fundamentalis naturæ lex, è qua reliquæ omnes, quæ quidem nostri sunt argumenti, deduci possunt, emergit: **Sermone quisque suo ad communem utilitatem uti, idque sedulo cavere de-**

re debet, ne ex illo quicquam detrimenti capiat
tranquillitas & salus publica. Cum enim naturā
impellente ad socialem vitam agendam quisque ferat-
tur, non tam ut sibi optimè prospiciat, quàm ut com-
munem salutem pro virili promoveat, cumque cum in fi-
nem soli inter animantia homini sermo sit concessus, ut su-
perioribus Capp. ostendimus, facile intelligitur, ita eū adhi-
bendū esse, ut ne principali Naturæ intentioni contraveniat.

II. Ex ista verò fundamentali lege promanat hæc ge-
neralis: **Ne quis sermone suo jus alterius violet,**
neve ipsi justam querelarum causam præbeat.

Ut enim tranquillitas & salus publica facta tecta conserve-
tur, tollenda est omnis dissidiorum causa, cujusmodi citra
dubium est, si alteri præter meritum ægrè fiat; fit autem, si
jus ejus temerè violetur. Per jus hōc locō intelligimus non
solam sciendi potestatem colloquentibus debitam, sed ge-
neratim omnem facultatem abs quovis homine fruendi of-
ficiis ex jure naturæ debitis, cæterisque privilegiis, quæ hu-
manitati seu humano generi universè sunt concessa.

III. Ex generali porrò illa consequuntur aliæ, quas
& recensēbimus & bene multis illustrabimus. Quæ si lon-
gior fuerit oratio cum magnitudine utilitatis comparetur,
ita forrassis etiam brevior videbitur. Prima autem hoc vult,
Nequaquam famæ, honori, aut existimationi
alicujus esse detrahendum. Aut enim hoc est jus alte-
rius violare, aut quid aliàs sit, fateor me ignorare. Certè e-
nim æquè in famā quàm in vitam jus perfectū habemus: neq;
solum naturæ lege prohibentur quæ corpus lædunt; verum
etiam quæ animū graviter affligunt. Atqui, si res est ulla, quæ
nos

nos vehementissimè sollicitat, profectò calumnia est, cujus unius morsus longè sunt acerrimi, eoque aliùs penetrant, quò generosior est animus. Meminimus vitam & famam eòdem locò haberi, hujusq; integritate nos aestimari apud eos præcipuè, quibus propiùs non innotuimus. Neque etiam nescii sumus, famæ jactura si facta sit, aditum nobis ad pleraque vitæ Civilis commoda præclusum esse. *Nihil autem, ut rectè pro Plancio Tullius ait, tam volucre est, quàm maledictum, nihil faciliùs emittitur, nihil citiùs excipitur, nihil latius dissipatur.* Quàm igitur ægrè fiat illi, qui calumniando sceleratè impetitur, satis inde, nî fallor, adparet: cujus necessarium consequens est dissidium, quò ipsa tandem Societatis fundamenta labefactantur.

IV. Ita esse probamus hunc in modum: Calumnia dissolvit amicitiam. E. calumnia tollit convictum hominum & societatem. Antecedens illud à nemine faciliè negatum iri existimamus. Connexionem verò sic demonstramus: Quicquid dissolvit vinculum societatis, id ipsam necessariò societatem funditus evertit. A. Omne id, quod dissolvit amicitiam, dissolvit vinculum societatis. E. quicquid dissolvit amicitiam, id ipsam quoque societatem funditus evertit. Minor (nam major merò meridie clarior est) facile probari potest, modò expendantur descriptiones societatis & amicitia. Illa est, *unum quid constans ex pluribus hominibus ad commune bonum tendentibus*: Hanc ex Aristotele definire licet, quòd sit, *benevolentia mutua non latens propter aliquod eorum, qua sunt amabilia*. Per Benevolentiam intelligit Aristoteles talem affectum, quò quis alteri bene cupit, & benefacit ipsius illius causâ. Iam qui sic inter se affecti sunt illi maximè cohabitare, unâ esse & res rationesque conjungere desiderant. Inde nunc infero hunc in modum: Quod, tollit id, quo Societas maximè una est, id dissolvit

solvit vinculum societatis. A. quicquid dissolvit amicitiam tollit id, quò maximè societas est una. E. quicquid dissolvit amicitiam, idem dissolvit vinculum societatis.

V. Huc insuper meritò transfertur generale illud naturæ præceptum, *Quod tibi fieri nolis, alteri ne feceris*. Quis autem, amabo, tam omissi & abjecti est animi, ut se contemni & ludibrio haberi velit? Quis adèò famæ prodigus & crudelis in suos, qui se infamiâ adspergi patiatur? Rectè Historicorum prudentissimus Tacitus Annal. l. iv. *Vnum est, inquit, insatiabiliter parandum, prospera sui memoria: nam contemptu fama contemnantur virtutes*. Cui consentit gravissimus Autor Plutarchus in Alcibiade, *Contemptio boni nominis vitium est cum impudentia & insania quadam conjunctum*.

VI. Non una itaque ratione in legem naturæ peccat maledicus conviciator. Sed & in sacro animadvertere datur eloquio, *obtrectatorem homicidii reum esse; nullum autem homicidam habere vitam aeternam in se manentem*; Et verò non sine causa hujusmodi scurra virulentus appellatur homicida. Calumniis enim & impropriis tanquam acutis & altè penetrantibus mucronibus, quâ clam, quâ palam, directè & obliquè innocentes fauciat, neque quicquam intentatum relinquit, quò vel miseram vel brevem reddat vitam ipsorum. Atqui hîc illud Ennii, verbò tantùm immutatò, usurpare possumus:

Quem calumniantur, oderunt,

Quem quisq; odit, periisse expetit.

Quare dubium esse potest nullum, detractorem coram DEO homicidam esse; quippe qui non malefacta tantùm, quin etiam animum & voluntatem malefaciendi respicit. Quod quidem fusiùs nunc explicare nolo, ne, si ulterius fuerò progressus, videar fortè ἐν τὸς χορῆ ὀρχήστρου.

D

VII.

VII. Id ipsum porrò jure populorum omnium, certè
moratorum, constitutum est, ne scilicet liceret alios petu-
lantissimâ consecrari linguâ. Archilochi libros ob dicaci-
tatem solam & ingenii virulentiam à Lacedamoniis urbe
suâ interdictos accepimus, ne illorum lectione quippiam
de veneno honestis illorum moribus instillaretur. Mirum
verò Athenis olim festum quoddam fuisse, cui nomen *στυγία* ^z
in quo juserat dicitur in alios ludere, uti ex Hesychio nar-
rat Erasmus Chiliad. iv. Cent. vi. Adag. xcvi. Quanquam
gravissimas quoque poenas in calumniatores constitutas fu-
isse legimus. Nam vel *νάωπι* in urbatur fronti, vel ad pa-
lum deligabantur, ut omnibus ludibrio perpetuumque in-
fames essent: interdum etiam supremò supplicio afficieban-
tur, referente Pulluce lib. viii. Veteri Jure Romano
in hos calumniatores lata erat lex Remnia (cujus etiam Tul-
lius meminit pro Rosc. Amer.) ut qui crimen intenderet,
quod probare non posset, poenam ferret illam, quam reus
convictus sustinere debuisset. Hanc L. severè exercuit Marc.
Antoninus Philosophus, Imperator Optimus. Vid. Lib. vi.
Polit. Arist. c. v. & quæ ad illum locum crudite more suo
annotavit Clariss. Piccart. Neque verò probandum, quòd
Tiberius, Suetoniò teste, dicere solebat, in Civitate libera
linguam quoque liberam esse debere. Quod dictum Octa-
viano quoque tribuit Suetonius. Imo verò laudanda est
Memnonis generositas, qui ne hostem quidem conviciis
incessi permisit. Cum enim (ut est apud Plutarch. in apo-
pht.) quo tempore bellum gerebatur adversus Alexandrum
pro Dario Rege, militem quendam mercenarium multa
convicia petulanter jacentem in Alexandrum audisset, ha-
stâ eum percussit, Ego, inquiens, te alo ut pugnes adversus
Alexandrum, non ut illi maledicas,

VIII.

VIII. Nullò igitur modò in bene constituta Republ.
toleranda est pessima ista linguæ procacitas, à qua Veteres
Legumlatores prudenter sanè Cives absterruerunt. Atque
ita omnino faciendum esse Philosophorum Princeps locò,
quem modò adduximus, docet. Eius Præceptor sub finem
Lib. I. de Lt. talem legem sancivit: *Nemo cuiquam conviciator*
Qui verò cum aliquo aliqua de re disceptat, discito potius & do-
ceto tum eum, qui cum illi controversia est, tum presentes; à ma-
ledictis autem prorsus abstineto. Addit hanc rationem: *Cum*
enim sibi invicem verbis turpibus maledicunt, muliebres haben-
tur: & inprimis ex verbis, quæ certè levisissima res est, odia gra-
vissima, & inimicitia sæpè nascuntur.

IX. Inprimis autem provideat is, qui clavum impe-
rii tenet, ne dictæriis laceſſat inferiores atque adeo nec Vi-
ros autoritate pollentes, quique Rempublicam ope & con-
silio juvare possunt, vel de illa jam tum præclare sunt meriti.
Contumeliam enim pestem esse Reipubl. egregiè ostendit
Stagirita Lib. v. Polit. c. III. & x. Cum verò *ὕβρις contumelia*
vel factò vel verbis inferatur, non minùs ista (qua de nunc
tantum ex professo agimus) quàm illa contentione omni fu-
gienda est. Constat enim maledictis quàm malefactis gra-
vius generosos animos lædi, difficiliusque ab illis contu-
meliam perferri, quàm damnum. *Viro prudenti, inquit Peri-*
cles in Orat. funebri apud Thucydiden lib. II. durior est publi-
ca contumelia ignominia comes, quàm mors cum publica laude
conjuncta. Ob hanc rem Carolus Borbonius Gallix Con-
nestabilius frequenter in ore habuit (ut refert Ferranus Lib.
VII. de rebus gestis Gallorum) Aquitani cujusdam scitum
responsum, qui rogatus à Carolo VII Rege Gallix, quò tan-
dem præmiò impelli posset, ut fidem sibi tot magnis rebus
perspectam falleret? *Non inò, inquit, Regnò, non orbis impe-*

vid. adduci ad id possum, non omnium thesauris: contumeliâ tamen
& stomachosâ injuriâ possum. Conf. Dn. Camer. Opere Hor.
Subeis. Part. I. c. III. Atqui hujus dicti sententiam Borbonius
facto ipsô comprobavit. Cum enim aliquando cum Francis-
co Lanimoso magis quàm felici Gallorum Rege, pilâ ma-
nuariâ certaret, & multis sannis à concubina Regis, Mada-
me Des Estampes dicta, exciperetur, tacere scortum istud
ignominiosô vocabulô jussit. Franciscus injuriam (sic e-
nim interpretabatur) amasiæ illatam suam repurans Borbo-
nio colaphum infringit. Ibi verò usque eò commotus est
generosus Princeps, ut in Imperatoris Caroli V. partes sta-
tim concederet, magno ac irreparabili Gallix damno.

X. Eandem, si non majorem, Italiae cladem contu-
meliâ suâ intulit uxor Justinii II. Sophia, procax & temeraria
mulier: quæ Narsetem egregiô armorum usu & rebus
contra Gothas prosperè gestis inclytum Ducem hóc scom-
mate revocari curavit, daturam se illi convenientius in au-
la munus, nempe, ut lanas carpat, & telam in gynacéo te-
xat (falsò ei exprobens mollitiem, quòd Eunuchus esset)
Ego verò, respondit ille, telam exordiar, quam nec i-
psa, nec effeminatus ejus maritus retexere possint. Quod
sanè vocatis in Italiam Longobardis satis superque præ-
stitit.

XI. Cui porrò non est audita GEVSIORVM appella-
tio? quò disterii genere avorum memoriâ Belgii Ordines
Margarethæ Parmensi supplicem libellum pro libertate
conservanda offerentes, excepti fuerunt. Barlomonius
scilicet vehementissimè in illos infestus contemptum mo-
nuit Parmensem, non esse, cur ab hujusmodi nebulonibus
sibi metueret: nam omnes aut habitu aut re mendicos esse
& Vallonum linguâ GEVSIOS. Ex quo disterio invaluit
postea

postea ut, qui Hugonoti apud Gallos, in Belgio GEVSI appellarentur. Attamen, quid hanc contumeliã profecerint Hispani, docuit eventus omnibus, ut puto, notissimus. Ab hoc igitur crimine aberunt illi qui Rempubl. tuebuntur: sic magnam ipsi adipiscuntur & gratiam & gloriam.

XII. Quò autem arctius Imperantibus parentes sunt devincti, eò majorem hi adhibebunt cautionem, ne malè de illis loquantur. Isti enim bifariam injurii sunt, tum, quòd petulantissimæ loquacitati indulgent, quòd per se turpissimum & injustissimum est, tum, quòd Magistratum conviciis prosequunt, quem vereri eos & contra effrenatam aliorum maledicentiam defendere par erat. Sed & abundè suppetit Magistratui, quò maledicos conviciatores coerceat. Equidem Philippum Macedonem, Antigonom, Pyrrhum, Periclem, Augustum, pluresque alios accepimus, qui malevolentissimas etiam obrectationes supernè despexerunt: sed generosè magis, quàm cautè. *Principibus enim precipua rerum ad famam dirigenda sunt*, ut prudenter monet Tacitus Annal. I. v. 20, 2. Quæ si negligatur, contemptio oritur; contemptio, (ea præcipuè quam impunitatis spes alit) seditio- num ac motuum illecebra est maxima. Quamobrem Ramirus Hispanorum Rex etsi mirè probus fuit, & moribus simplex: tamen cum se eam ob rem irrisui Aulicis esse & dictariis identidem peti audiret, ad extremum exarsit, & undecim Viros nobiles ad se vocatos in Osca urbe gladio percussit, additò discò, *nescit vulpecula cum quo ludat* Roder. Sanct. Histor. Part. III. c. xxx. Reipla scilicet ostendit, periculosum valdè τὸν λέοντα νύττειν *leonem vellicare*. J. Lips. Polit. Lib. II. c. xvii. §. 15. Sed hæc πολιτικώπεια.

XIII. Longiores hòc locò sumus, quàm fortassis necesse est. Itaque hoc tantùm addimus, fugiendam esse (quid enim

enim vetat Aristotelico more præmissis rationibus subjun-
gere *παρὰ τὴν φύσιν*) rabiosam maledicentiam, quæ Naturali,
Gentium, Divino, & Humano Juri è diametro repugnat,
& sæpenumero ad calumniatorum ignominiam perniciem-
que redundat sempiternam. Fuit Medius quidam ex Ale-
xandri adulatoribus, ac velut hexarchus & sophistes cory-
phæus in optimum quemque. Hic alios hortabatur, calu-
mias in quemvis audacter conflarent: Nam etiamsi, in-
quit, vulnus perfanarit, in quem morsum infixeris, nihilo-
minus cicatricosus convisetur locus. Lud. Cæl. Rhodigin.
Lect. Antiqu. Libro quintodec. c. xxv. O lycophantam
pestimum, dignumque, cujus fronti (quando cicatricibus
adeò impensè delectatus fuit) nigrum ☉ candenti stylo in-
scriptum esset, ut eò admoniti incautiores, istiusmodi ne-
bulonis consortium fugerent. Quid, quæso, tam inhumana-
num, tam turpe, tam sceleratum & nefarium, quàm ser-
monem à natura ad salutem hominum & ad conservatio-
nem societatis datum ad aliorum pestem convertere? Eu-
ripidem narrat Stobæus Cap. xxxix cum illi quidam oris fo-
ctorem exprobrasset, respondisse, mirum id tibi videri non
debet, cum in hoc ore tam multa computruerint arcana.
Neutiquam gravis hic foetor videri potuit: at nîl olet gra-
vius, quàm maledici oris mephitis virulenta, quæ cujusque
famæ terribili veneni luridam tabem affigit. Quapropter
expurgandæ sunt graveolentes oris sordes, quando foetens
sermo putridæ mentis est indicium.

XIV. Possem hóc quoque loco in modernam crimi-
nandi consuetudinem, ne dicam diabolicam insaniam,
vehementer invehi, nî vererer, ne de me ipso aliquid vide-
ter queri. Illud adhuc *ὡς ἐν τῷ εἰδη* monendum, fugiendos
esse non solum linguâ prurientes, sed & auribus: qui inquam
ipsi

ipsi quidem aliis non detrahunt; detrahentibus tamen sese libenter associant, iisque aures commodant patulas & vel gestu, vel motu, vel tacendo vel connivendo calumniatoribus subscribunt. Quod imprudentes si faciunt, negligentia est; sin scientes, malitia. Domitianus (ut est apud Suetonium & Tacitum) cum homines mordaces haberet odio, semper tamen eos dicere solebat peiores esse, qui maledicis aures praeberent patulas, neq; reprehenderent, quam ipsos maledicos. Quanquam hoc ab impio Imperatore dicitur, luculentè tamen dicitur. *Cum detrahentibus*, inquit Salomon, *ne miscaris, quoniam repente veniet perditio eorum, & ruinam utriusq; quis novit?* Quapropter & id genus hominum serio aversemur; contra verò cujusque honori, atque existimationi ubique quâ publicè quâ privatim studiosè velificemur, ab iisdemque criminationes quoad poterimus, depellamus.

CAPVT V.

- I. *Verum candidè fatendum, neminemque fallendum esse.*
- II. *Non dicendum falsum testimonium.*
- III. *De Iurejurando, quanta ejus vis sit.*

THESIS I.

Proximum nunc est, ut de altero juris naturæ præcepto, quod ex generali illo. §. II. Cap. præced. proposito, pleno alveo fluat, verba faciamus. Illud igitur ita habet: Quilibet alteri, cui sciendi jus est, verum liberè & sine fuco fateatur, neminemque sermone suo in fraudem illiciat. Quod si enim quispiam
fensa

senſa animi non indicaverit candidè ei, qui illa intelligendū jus habet, vel ſermone ſuo alterum induxerit & deceperit, manifeſtò is delinquit in legē illam fundamentalem, quam loco cit. expoſuimus. Petulanter ſiquidem jus alterius violat, ipſique damnum præter meritum inferit, adeoque juſtam querelarum cauſam præbet.

II. Quibus autem illud ſciendi jus competat, & quibus quid dicere, quod falſam habeat ſignificationem, lege naturæ prohibeamur, nunc explanabimus. In univerſum igitur dicimus, iſtud jus cuiuslibet eſſe, qui rationis uſu præditus eſt, quo cum agimus, & cujus intereſt, ut ſermonem ſuum rectè percipiat. Ex hoc jure, ſiquidem illud maneat ac ſubſiſtat eò tempore, quò ſermo fit, neque ex alio jure ſuperveniente tollatur, (quod quidem fieri poſſe poſtea oſtendemus) naſcitur obligatio mentem noſtram alteri candidè & ſincerè indicandi.

III. Cæterùm is, qui cum agimus, eſt vel Superior, vel inferior, vel æqualis. Sit itaque aſſertio noſtra, quam è priori naturæ lege colligimus, talis: Quilibet à Superiore, inprimis verò à Magiſtratu, ſeriò interrogatus & vel maximè ſi juſjurandum delatum & præſtitum ſit, id quod res eſt ſine fūco, ſine ulla æquivocatione, & tergiverſatione candidè & bonâ fide fateri debet. Nam & ille jus habet veritatem indagandi, & quivis parentium obligatus eſt illi ad ſalutem Reip. pertinere præſumuntur, de quibus quæſtionem habendam cenſet ille, ad quem cura ejus pertinet.

IV. Huc

IV. Huc spectat præceptum illud Decalogi *de non*
dicendo falso testimonio adversus proximum.

Unde consequenter deducitur, perhibendum esse *verum* testimonium. Quanquam ista non pari necessitate obligant. Illud enim ex natura præceptorum prohibentium semper omittendum est; hoc verò cum prudentia conjunctum sit oportet, quæ utiliter in commodum & emolumentum proximi nostri omnia nostra verba & testimonia dirigit. Quare id solum & omne verum, quod *adjuvandum* proximum quoquo modo facere potest, liberè semper & intrepidè dicendum est. Quod verò *ad incommoda* ejus tantùm spectat, tum demum dicendum, si necessitas rei ipsius, salus Reipublicæ, aut ii, quorum fidei illa commissa est, *DE*ique inprimis gloria hoc fieri jubeant. Quò autem gravius in testando peccari potest (nam per falsum testimonium innocens famâ spoliari, fortunis exui, imò tetrà morte affici; contra is, qui nocens est, promeritæ poenæ eximi potest magno Reip. malo) hoc diligentius videndum est, ne, quod falsum esse scimus, tanquam verum affirmemus, neque negemus, quod verum esse novimus.

V. Et verò cum in judiciis juratò testimonium dici consueverit, ob reverentiam divini quoque Numinis, quod sine magnâ religione & necessitate ne quidem nominandum est, quisque, quæ vel vera vel falsa esse novit, procul odio procul amore profiteri debet. *Cum juratò dicenda est sententia*, verba sunt Marci Tullii lib. III. de Offic. *meminere*, *Deum se adhibere testem, id est (ut ego arbitrator) mentem suam, quâ nihil homini dedit ipse Deus divinus.* Prius verissimè *Cicero;*

E

cero;

tero; sed interpretationem, quam subiungit, non probo. Vis jurisjurandi eò pertingit usque, ut ipsi Deo (non menti) obstringatur fides, ejusque misericordiae omnibusque beneficiis ad salutem animae nostrae concessis, si pejeratum sit, reauuncietur. Id quod ex jurisjurandi formula, quâ Deus & testis advocatur & simul ab eo perfidia ultio poscitur, satis aperte liquet. Mens autem nostra nullum puniendi jus habet, adeoque nec perjurii ultrix esse, nec eâ fini nisi stultè invocari potest. Solus ille Universi hujus Gubernator ut perjurium in suam injuriam & Majestatis suae contemptum interpretatur, ita vindex ejus est longè severissimus, juxta illud: *Non dimittet Iehovah impunitum eum, qui nomen ejus in vanum usurpaverit.* Quod si illos poena manebit certissima, qui non quidem falsò; sed aut leviter & temere, aut subito, inconsideratè, & sine necessitate augustum illud & sanctissimum Numen nominârunt, quantam, vah! poenam pendent, quos non est veritum nec puditum tremendam illam Majestatem testem ac vindicem veritatis in animas suas falsò ac mendaciter invocare.

VI. Memorabile hujus exemplum commemorat celebris Ictus Joachimus à Beust Professor olim Academiae Vitteberg. in Orat. de Legum & Ord. Polit. Dignitate, Anno 1556, 16. Mart. habita. Quod quò minùs huc ascribamus, imperare nobis non possumus. *Vidimus hic, inquit, manum dextram hominis perjuri, quae per annos octo & viginti in sepulchro jacens, cum totum reliquam corpus multò ante totum consumptum & in pulverem redactum fuisset, sola putrescere non potuit, & erant digiti formati in modum jurantis, cum aliter inflecterentur, in illam formam statim redibant. Adhaerebant tendines & nervi, quibus pollex & proximi duo digiti extenduntur integri, ceteris consumptis.* *Inventa haec fuit in*
Eccle-

Ecclesia Collegii Monachorum in ditione Cattorum, & cum sola manus hâc digitorum formâ post tot annos effoderetur, non sine causa moti sunt homines rei miraculo, & cæptum est quari, quis eo in loco sepultus fuisset: id verò superpositi lapidis inscriptio testabatur. Ibi cognitum est, Quastorem illius Collegii Monachorum eo in loco ante tot annos sepultum fuisse, quem aliqui nõ-rant hominem levem ac profanum ad jurandum facilem & religionis contemptorem fuisse, eumq; propter sua & Collegii commoda sæpe pejerâsse, & perjuriis suis multos defraudâsse. Quum vero Monachis fidus minister fuisse iudicaretur, eum ipsi honorem mortuo habitum, ut in Ecclesia in loco celebri sepeliretur. DEVM tamen perjuriarum vindicem tandem hõc miraculò judicium suum ostendisse. Missa fuit hac manus unâcum historia à Principe Cattorum ad Electorem Saxoniam, à quo porrò huc ad reverendæ memoriæ Doctorem Lutherum, & ceteros Theologos transmissa fuit, neq; sine horrore spectari poterat. Hactenus ille pietate non minùs quàm doctrinâ excellens ICTUS. Ex quo intelligi debet, quanta vis sit jurisjurandi: de quo postea plenius videro, nunc ad reliqua pergamus.

CAPVT VI.

- I. *Quæ vel Superioribus, vel toti Societati periculum minantur, maturè & ultrò sunt indicanda.*
- II. *Non omne silentium laudandum, aut satis tutum esse, exemplo Thuani Iac. Aug. Fil. probatur.*
- III. *Quomodo silentium ad ratihabitionem facti alieni valeat.*

T H E S I S I.

Quomodo quis in iudicio interrogatus à Magistratu,
E 2
præci-

præcipuè verò si ex præscripto Ejus juratò res adferenda sūt,
sinceris candidisque verbis sine tergiversatione aut circum-
scriptione verum fateri debeat, satis explicatum arbitror
Capite superiore. Sequitur ut reliqua officiorum genera
persequamur, quæ Superioribus à nobis jure naturæ de-
bentur, quod quidem sermonem attinet, in quo nostra
nunc tantum occupata est tractatio. Esto igitur præce-
ptum tale: Quilibet ea, quæ vel Superioribus,
vel toti societati periculum minari novit, neu-
tiquam celare; sed maturè indicare debet, eti-
am injuratus & non quaesitus. Cum enim natu-
ræ lege ad agendam vitam socialem destinati simus (quod
etsi sæpe dictum est, dicendum tamen est sæpius) eadem le-
ge sancitum esse meritò censetur, ut quisque quæ nocitura
ei videantur pro virili sua abs ea avertat. Jam si scieris,
occultè aliquem contra Rempublicam, aut contra eos, qui
illam administrant, se commovere, improbè feceris, si id ce-
laveris. Enim vero, quicumque non impedit, quod & po-
terat & debebat impedire, causa moralis est ejus eventus,
qui ex tali omissione oritur. Quò fit, ut Reip. perniciem
indirectè voluisse jure censeatur, qui vel eam tantum reti-
cet, etiamsi ipse molitus non fuerit, nec approbaverit, nec
quicquam præterea ad illam contulerit.

II. Atque etiam si fidem silentii dederis, si necessa-
rius tuus sit, cujus officiis summoperè sis devinctus nequa-
quam tamen patieris, ut machinationibus ejus detrimenti
quid capiat Respublica. *Quid, si tyrannidem occupare (ut
hæc Tullii verba è Lib. III. Offic. denuò mea faciam) si Pa-
triam prodere conabitur Pater, silebitne filius, qui eum hono-
rare per legem natura obstrictus est? immo verò obsecrabit
Patrem,*

Patrem, ne id faciat: si nihil proficiet, accusabit, minabitur etiam. Ad extremum si ad perniciem Patria res spectabit, Patria salutem anteponet saluti Patris.

III. Cujus parum memor fuit Franciscus Augustus Galliae illius Phoenicis filius Thuanus, cui ardentissima intercedebat amicitia cum Domino Henrico Desfiato magno Galliae Hipparcho. Is animo agitabat conjurationem, hostique nefarios conatus intimo suo aperiebat, rogitans, si se salvum veller, ut vel adjutor sibi esset, vel saltem omnia clam haberet. Thuanus iterum iterumque Desfiatum ab hoc scelesto proposito serio dehortabatur, ceterum suam quidem causam eum bono esse animo jubebat. Quamvis autem crebris & tantum non quotidianis dehortationibus nihil proficeret, maluit tamen tacitam conjurationis vocem continere, quam eum, qui cum conjunctissime & amantissime vivebat, in vitae discrimen praesentissimum adducere, amabilissimumque amicitiae nodum tollere. Sed paulo post tota re patefacta uterque capitis est condemnatus, anno hujus seculi quadragesimo secundo, pridie Iduum Septembris. Historiolam illam arguto hoc Epigrammate persecutus est Poeta aliquis:

*Morte pari perire duo, sed dispare causa;
Fit reus ille loquens, fit reus iste tacens.
Morte pari perire duo: sed perdidit illum
Fracta a fides; alium perdidit aetna fides.*

Vtriusque supplicium graphicè descripsit florentissimum quondam Noribergae decus G. P. Harßdorfferus *in grossen Schauplatz jämmerlicher Mordgeschichte* hist. CII. Atque hoc ipso exemplo falsitatis coar-

qui potest illud Simonidis, (quanquam à Valer. Max. Lib. vii.
c. ii. Xenocrati ascribitur)

— *Nulli tacuisse nocet, nocet esse locutum*

Quod idem veteres Jambi pronunciant:

Expers periculi est pramium silentii

Obsuit multis loquela, nemini silentium

Ahenea turris omnibus silentium est.

IV. Immo verò in ipsa etiam reticentia facinus inest, quâ perperam celamus, quæ honestè, utiliter & decorè revelare debebamus. Neque verò justa, sed turpis fuit & minimè accipienda Thuanus excusatio, cum contra Rempublicam se amici causa fecisse factus fuit. Magna meritò est amicitia Religio; non tamen ideo quis sibi concessum putet, amici causâ in Rempublicam delinquere: magis enim Patriæ & Reipubl. sumus obligati, quàm cuiquam privato. Egregiè Tullius in Lælio, *Nulla est*, inquit, *excusatio peccati, si amici causâ peccaveris: nam cum conciliatrix amicitia virtutis opinio fuerit, difficile est, amicitiam manere, si à virtute defeceris.* Lectu dignissima sunt, quæ porrò hanc in rem ibi differit Cicero, sequutus in eo, ut in plerisque aliis ejus quidem libelli Aristotelem nostrum, qui Cap. 111. Lib. ix. Ethic. ad Nicomachum præclare docet, si alter amicorum non permaneat idem, sed improbus fiat & profligatus, ut monitis ad sanitatem revocari nequeat, cum eo statim dirimendam & præcidendam esse amicitiam: utpote, quòd nequaquam huic ita immutato (in quo non sit τὸ Φιλητὸν; nullum enim Φιλητὸν nisi bonum) sed priori virtutibus adhuc dedito fidem amicitia dederimus.

V. Frustrà igitur amicitia necessitudinem, quâ proditori junctus fuerit, causatus est Thuanus, quin meminit jurisjurandi, quò Regi, & Regno Gallia fidem suam adstrinxerit.

strinxerat? Certè quidem dum sceleratissimam conspirationem celavit, & ad Patriæ perniciem manare passus fuit, aliquò eam modò voluisse creditur. Hujusmodi enim silentium satis probabilem voluntatis conjecturam suppeditat. Et quanquam factum proprium accessit nullum; non dubitè tamen asserere, solum istud silentium ad ratihabitio- nem facti alieni in ejuscemodi casu valere. Pertinet huc tritum illud, *Qui tacet, consentire videtur*: de quò vid. l. 51. ff. locati. l. 3. C. de silentiar. & decur.

CAPVT VII.

I. De recta silendi ratione,

II. De Silentariis.

THESIS I.

Non omne silentium in laude ponendum esse, sed quoddam rectæ rationi adversari, neque adeò periculò etiam vacare, ex iis, quæ breviter disputavimus, intelligi potest. Ne verò loquacitati laxare fibulam videamur, talem naturæ legem subjungimus: **Quilibet cum loqui non oportet, tacere, arcana imprimis cum ab aliis tum à Superioribus sibi credita quàm optimè continere debet.** Etsi enim propterea à natura datus est nobis sermo, ut colloqui inter nos & exprimere dicendo sensa possemus: cave tamen putes, ideo quidvis apud quemvis temere esse effuciendum. Id enim per sæpe sine damno & injuria ejus, qui aliquid celandum nobis commisit, fieri nequit. Turpissimum autem est orationem optimo consilio à natura concessam in fraudem malitiæque convertere. Quid? quod linguæ temeritatem non tantùm labiis, sed & dentium excubiis in ore collocatis circumscriptis natura,

tura, obsepfitque. Atque ideo etiam, teste Zenone, aures binas, linguam unam dedit, ut nempe duplo plus audiamus, quam loquamur. An non & secreto, quod cupiam committitur, addi solet communis *ἐπαυδός*: *hac nemini dixeris, sile, apud te sint ista?* Id si receperis, turpe fuerit, silentii fidem non etiã reapse præstare. Quod scis nescias, si sapias, ait rectissime Comicus. Plerumque etiam, ubi plurimum est loquentiæ, ibi sapientiæ parum. Hinc Merellus senex, instante quopiam, & efflagitante, quidnam post Arbachos in Macedonia debellatos facturus esset? Si, inquit, tunicam hujus arcani consciam arbitrarer, euestigio exuerem, ac concremarem. Plutarch, in Apophth. Rom.

II. Præ cæteris verò hæc tacendi cura Silentariis incumbit, de quibus Imperator Justinianus in C. de silent. loquitur, qui scilicet arcanis Principum consilii interesse solent. Hinc ante, quam ad illa admittantur, conceptis verbis jurare coguntur. *daß Sie von demjenigen so sie bey solcher sacher bedienung sehen / hören / und erfahren / dem Fürstl. Hause zum nachtheil nichts offenbahren / sondern bey sich bis in ihre Grube verschwiegen behalten wollen &c.* Id, inquam, jurejurandò, quò nullum vinculum, teste Cicerone, ad astringendam fidem Majores nostri arctius esse voluerunt; promittunt; quod quidem rei magnitudo omnino postulat: Anima siquidem consilii silentium, & nulla sunt meliora consilia, quam quæ ignoraverit adversarius antequam fierent, ait Veget. l.iii. c.xxvi. Et Valer. Max. *Taciturnitas*, inquit, *optimum atq; tutissimum rerû administrandarû vinculum*, Lib. ii. c.xii. De quo in Politicis enucleatiùs dicendi locus est.

II. Cæterùm quid, ad quos, quò locò, & tempore sit vel tacendum vel loquendum, exquisitè definire nequimus; hæ namque & similes circumstantiæ à Prudentia probè sunt

sunt ponderandæ. Illud nostritantum argumenti esse videtur, monere, os infrene coercendum esse, ne intempere-
stivâ loquacitate nostrâ vel arcana propalentur, vel alii offendantur, & damno præter meritum maectentur. Præcepta
verò illa haud prætereunda prorsum, quibus commone-
mur, uti veloces quidem ad audiendum simus, ad creden-
dum verò tardi, ad judicandum tardiores etiamnum, ad
loquendum omnino vel tardissimi. Platonis oraculum
est, uti verum loquamur duntaxat, sicubi profuturi su-
mus, aut sanè taceamus. Vid. Cæl. Rhodig. Lect. antiqu.
Lib. XIII. c. v. Plura de hoc qui volet, Domini Guilielmi
Ignatii Schütz Icti tractatum elegantem & doctum adeat
de recta silendi ratione, ante decennium typis Francofurti
divulgatum. Nos unicum hęc monitum sub finem hu-
jus Cap. ἀποεγγλάτης (quam vocem usurpat Euripides in
Oreste) auribus instillamus: **Ni loqui prosit, nec
tacere obsit, tace.**

CAPVT IIX.

- I. *Magistratus in judicando neutri parti plus justo
faveat; sed procul odio procul gratia jus dicat.*
- II. *Quenam prætereà Superiorum erga inferiores
sint officia.*

THESIS I.

Iuxta hæc, quæ sint Superioris erga inferiores in sermone
officia, brevi considerabimus. Præcipuum autem hu-
jusmodi est: Superior (siquidem is Magistratus sit) in
dirimendis controversiis quod æquum ju-
stumque videtur procul odio procul gratia
F statu-

statuat & decernat. Equidem ex more antiquissimo vel conchis marinis, vel duobus calculis, uno perforato & nigro, altero solido & albo. sententiam olim fuisse latam, non me fallit: hodiè tamen vel memoriter vel ex scripto jus dici consuevit, ut adèdò hòc locò non sit alienum, illà de re agere. Per legem autem naturæ obligatum censemus Judicem ad id pronunciandum, quod justum videtur, ut vel nomen subindicat. Ire namque ad Judicem (inquit Aristoteles) est ire ad ipsum jus *ὁ γὰρ δικαστὴς βέβηται εἶναι διὸν ἔμψυχον δίκαιον*. Quorum verborum sententiam eleganter Cicero exprimit, quando in Legibus Magistratum esse scribit legem loquentem, legem verò mutum Magistratum. In hoc itaque ipsi enitendum, ut utrique parti æqualem sese præbeat, neutri vero plus justò faveat exemplo magni Alexandri, qui audiendis disceptantium controversiis autium alteram obstruere consuevit, ceu reo integram servaret accriminum exortem. Secus si fiat, maxima oritur inæqualitas, ex inæqualitate profertur exsurgunt querelæ, è querelis parata seditionum materia. Proinde etiam Platon in De Republica infundendum animis justitiæ amorem monet, sine qua non solum Resp. sed ne exiguus quidem hominum cœtus, nec domus parva constare queat. Sed de hoc alias.

II. Cætera Superioris erga inferiores officia in hoc versantur, ut nempe suis ea mander, quæ naturâ suâ ad bene esse societatis universæ faciunt, vel quæ saltem eò facere existimat. Deinde, ut eosdem blandè & Paternè hortetur, & officii ipsorum diligenter admoneat, morigerisque præmia pollicendo, laudando &c. calcæ addat: Ceteros non illicò importunè & superbè insectetur conviciisque proscindat: sed id primùm operam det, ut hos etiam adhortationibus in officio contineat, vel ad bonam frugem revo-

revocet. Quod si monitio blanda & Paterna non sufficiat,
tum verò necessum est, ut id fiat per acres, serias, & graves
corum, qui à virtutis semita digressi sunt, objurgationes, &
severas comminationes. Quæ quidem nunc leviter tantum
atingimus; alia verò ejus generis etiam præterimus: nam
& nobis in sermone cum delectu servandus est modus.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς ταῦτα.

Præstantissimo Dn. Respondenti, Cognato suo
longè carissimo, de Jure, quò homini ho-
mo in sermone obligatus est
disputaturo

FELICITER!

Non, quos perenni ferre litamina

Voto Vacuna vel male desides

Soles juvat spectare, cingit

Pieria sacra turba laurus

Sed quos avorum conscia gloria,

Virtusq; & alti pectoris indoles

Culmenq; doctrina perenne

Ad similes stimulavit ausus,

illos ministrà dulcis honor manu,

Et delicato pectoris essedo

Extollit inconcussa virtus,

Et superis facit ire campis.

Sic TE secundis Gratia brachiis,

Altusq; curru Rumor eburneo

Ad astra porrigere videndam

Attonita volucres juventè

F.

ciotoged

JOHANNES ALBRECHT. Hildesf.

JULIA terrarum famâ diffusa per orbem
Doctorumque potens nobilitate locus ;
Fons ubi perpetuus stagnat Permesside lymphâ,
Aonidumque scatent & probitatis opes :
Versibus æternum veneror Te, JULIA, Numen,
Felix ingenii lima salusque mei.
Felices dico, mecum qui vivitis orbe
Isto, ubi Pierides cernitis ore loqui,
Qui nostram nitidis doctrinam moribus ornant,
Et faciunt cathedræ scandere celsa SOPHÛM,
Inter eos cum Tu, TRESCHOVI, dulcis amice,
Emineas, urgens sedulitate gravi
Sulpitios, Cajos, Mutios, Celso, Labcones,
Cetera quæque habuit splendida fulcra Themis,
Queis tamen excellens vitæ morumque magistra
Ethica consilio stravit in arte viam.
Indicat hoc specimen doctum sub PRÆSIDE docto,
Quod jam doctorum ponis ad ora virum.
Sit felix quod agis, faveat successibus opto
Numinis æterni providus ille favor.
Moribus ut pergas, pergas studiisque probare
Spes, quas concepit cum Patriâ GENITOR.

*Hisce Doctissimo Dn. Respondenti
amico & commensali charissimo
gratulari voluit*

Justus Zacharias Tollenius
Helmstädiensis.

☞):o:(☞

HLb 5320

8

ULB Halle 3
003 615 189

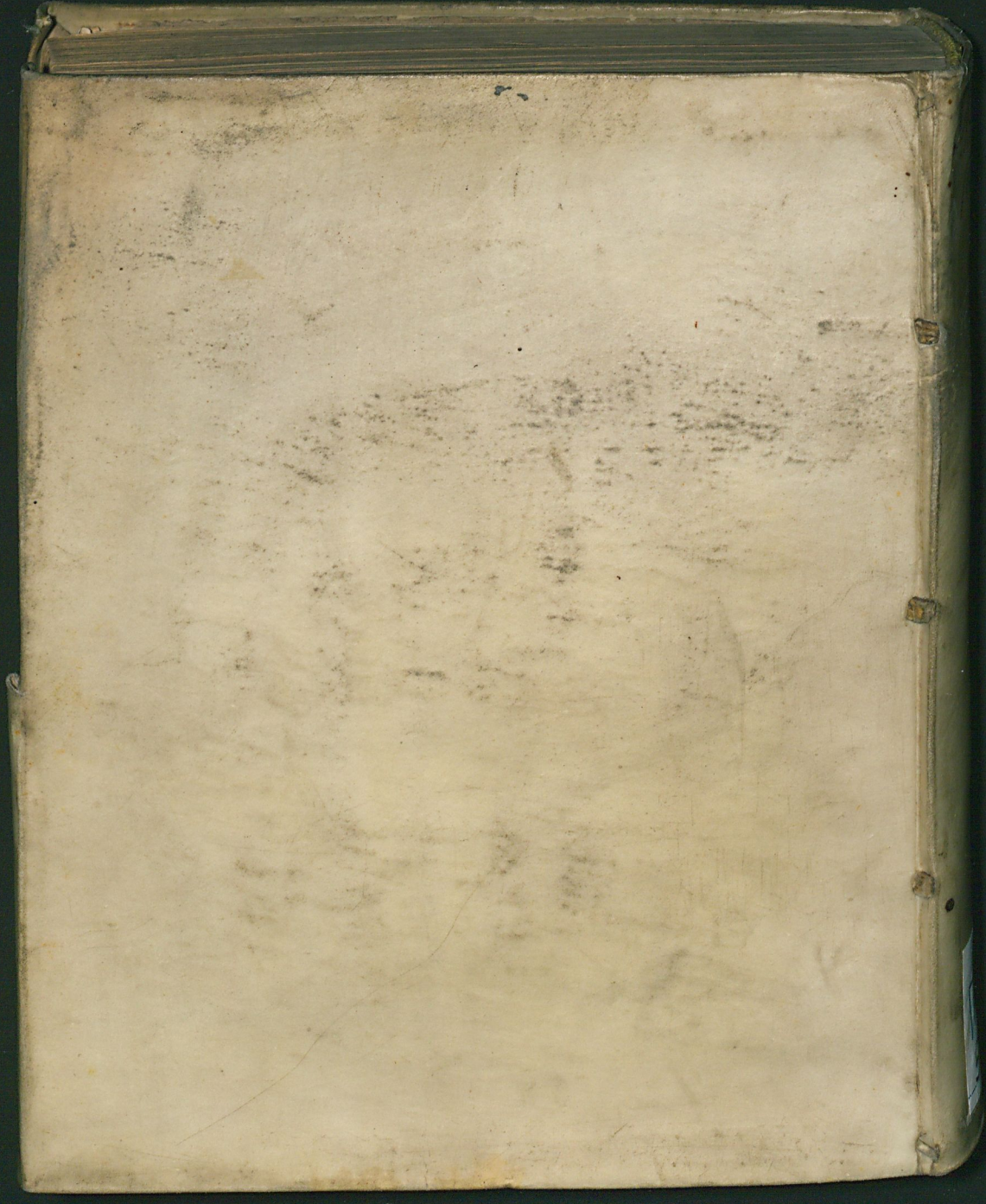

56.

Retros

VD 77

an 4

E
O HOMI-
SERMONE
ATVR

TO PRIMA
M
G.

IDE
VFFELMANNO
ORDINAR. DN. PRÆ-
DRE SVO OMNI OB,
LTV ÆTERNVM
VENDO

ebitur
CVS TRESCHOH
ES.

MARTII.
Majori.
(2)

STADI,
VLLERI Acad, Typ.
DC LXVII.

